

Van IJmuiden naar Amsterdam

Samenwerken rond vis in het Noordzeekanaal en Ommelanden

TEKST

Marco van Wieringen - Rijkswaterstaat West-Nederland Noord, Rik Beentjes - Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier

FOTOGRAFIE

Rik Beentjes - Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier en Geert Timmermans

Het Noordzeekanaalgebied vormt een natuurlijke verbinding voor trekvisseren als aal, driedoornige stekelbaars en spiering. In een sterk veranderd landschap blijkt samen optrekken binnen het stroomgebied cruciaal voor het herstel van migratieroutes, een effectieve monitoring van vispassages en onderzoek naar resterende knelpunten.

Van oudsher zijn de wateren in West-Nederland van groot belang voor trekvisseren. Deze bereikten tot in de negentiende eeuw via de Zuiderzee de Hollandse plassen die zich door veenafslag uitbreidden. Namen als Spieringmeer, door veenafslag verzwolgen door het Haarlemmermeer en Aalsmeer stammen uit de tijd

dat dit waterrijke gebied een paradijs was voor soorten als de aal, driedoornige stekelbaars en spiering. Met de opening van het Noordzeekanaal in 1876 ten behoeve van de scheepvaart, is ook voor trekvis een nieuwe route beschikbaar gekomen tussen de zee en West-Nederland. Hoewel nieuw... Tot aan het begin van >

De vispassage Nauerna verbindt het Noordzeekanaal met de polder van Assendelft.

onze jaartelling vormde het Oer IJ, dat tussen Velsen en Castricum gedurende vele millennia in zee uitstroomde, een rechtstreekse verbinding voor vis tussen de zee en het stroomgebied van de Rijn. De routes die trekvisen volgen van en naar het Noordzeekanaal en ommelanden sluiten dan ook aan op natuurlijke routes die deze populaties eeuwenlang hebben gevolgd.

Vispassages

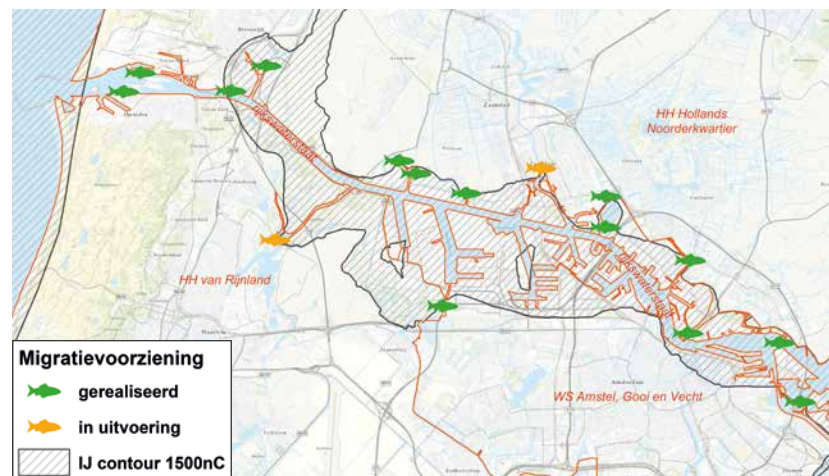
De afgelopen eeuwen waren de sluizen die zijn aangelegd om het opdringende zeewater vanuit het IJ buiten te houden nog wel in zekere mate passeerbaar voor trekvisen, desnoods een handje geholpen door

plaatselijke vissers die het belang van de migratie van bijvoorbeeld glasaal naar leefgebieden in de polders inzagen. Tegenwoordig ligt dat anders en zorgen schutsluizen en gemalen voor nagenoeg onneembare barrières in de migratieroutes van trekvisen en zoetwatervis.

De waterbeheerders hebben de opgave om vismigratieroutes te herstellen vanuit de Europese kaderrichtlijn Water (realisatie van een gezonde visstand) én door internationale verdragen als de Beneluxbeschikking Vismigratie (1996 en herzien in 2009) en de Europese Aalverordening (2007). De afgelopen twintig jaar zijn veel migratieknelpunten tussen Noordzeekanaal en omliggende boezems

Samenwerken

Het herstel en behoud van trekvispopulaties in het Noordzeekanaal en omliggende boezem- en polderwateren is een gezamenlijk belang van de waterbeheerders. Vissen trekken zich immers weinig aan van de beheergrenzen die we hebben verzonnen. Daarom werken sinds 2012 acht regionale partijen nauw samen aan het realiseren van maatregelen voor vis en aan onderzoek en monitoring aan vismigratie: provincie Noord-Holland, Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier, Hoogheemraadschap van Rijnland, Waterschap Amstel Gooi en Vecht, Rijkswaterstaat West-Nederland Noord, Gemeente Amsterdam, Havenbedrijf Amsterdam en Sportvisserij MidWest Nederland. Zo vindt er sinds 2014 jaarlijks een monitoring van de visintrek plaats door vrijwilligers met kruisnetten op circa tien locaties onder begeleiding van Ravon.

Overzicht van de aangelegde vispassages langs het Noordzeekanaal.

en polders aangepakt en voorzien van vispassages, evenals knelpunten binnen de boezems (zie kaart op pagina 10). Dit jaar zullen nog twee belangrijke locaties worden voorzien van een vispassage: de Wilhelminasluis in de toegang tot de Zaan en gemaal Spaarndam, dat een toegang vormt tot de Rijnlandse boezem.

De werking van vispassages wordt voor een belangrijk deel door vrijwilligers gemonitord.

Stroomgebied

Nu de belangrijkste knooppunten langs het Noordzeekanaal een voorziening voor vismigratie hebben is het een goed moment om de effectiviteit van deze maatregelen te onderzoeken. In 2017 is daarom gestart met een uitgebreid onderzoek naar de migratie van aal (glasaal en schieraal), driedoornige stekelbaars en zoetwatervissen (standvis) tussen zee, Noordzeekanaal en omliggende polders en boezems: het project Ecologische Verbindingszone Noordzeekanaal en Ommelanden. Het project dient ook als nul-opname voor de aanleg van de nieuwe zeesluis in IJmuiden met selectieve zoutonttrekking, die invloed kan hebben op de vismigratie. Wageningen Marine Research voert het grootste deel van de onderzoeken uit. Door de samenwerking tussen waterbeheerders en andere belanghebbende partijen kunnen de onderzoeken zich richten op het gehele stroomgebied van het Noordzeekanaal en kunnen veel meer beheer- en kennisvragen worden beantwoord dan wanneer de waterbeheerders enkel hun eigen locaties monitoren. Onderzoekers kunnen het visaanbod in het gebied en de effectiviteit van vispassages in dezelfde periode met elkaar vergelijken. Hierdoor ontstaat inzicht in het relatieve belang van de verschillende locaties en de noodzaak om aanvullende maatregelen te treffen.

Aanbevelingen en verbeteringen

Het onderzoek naar de uittrek van schieraal bracht aan het licht dat eind 2017 circa de helft (34-54%) van de schieraal in het afwateringsgebied van het Noordzeekanaal er in is geslaagd succesvol naar zee te trekken.

Er werd relatief weinig schade door boezemgemalen gevonden, maar wel veel zoekgedrag bij de onderzoekslocaties. Gemerkte dieren vinden niet altijd een geschikte uitgang, waardoor ze door de polders en boezems gaan zwerven. Krooshekken en waarschijnlijk ook het geluid van gemaalpompen schrikt ze af om

Glasaal blijkt zonder al te veel problemen de zeesluizen bij IJmuiden te passeren.

door te trekken. Behoudens het visveilig maken van gemalen, zoals het gemaal IJmuiden ligt er dus nog een -veel lastiger- opgave om gemalen ook passeerbaar te maken. Vispassages rond gemalen ten behoeve van de uittrek, bleken in dit onderzoek niet erg effectief. De intrek van glasaal bij IJmuiden verloopt zonder veel problemen via de zeesluizen. Het waren er in 2018 ongeveer 10 miljoen. De intrek van glasaal en driedoornige stekelbaars bij de vispassage Halfweg blijkt zeer efficiënt te zijn. Op andere plekken geeft de effectiviteit van de vispassages een wisselend beeld en bestaat risico op verhoogde predatie. De onderzoeken hebben geleid tot aanbevelingen voor verbetering en beheer van vispassages. Het is ook aanleiding geweest om onderzoeken te starten naar de predatie op intrekende glasaal én de afschrikking van (visveilige) gemalen voor schieraal. Het onderzoek naar de migratie van zoetwatervis is gestart in 2019 en loopt tot aan 2021, met een rapportage in 2022. ■

Achtergrondinformatie

Kijk voor meer informatie op de projectsite:
<https://www.helpdeskwater.nl/onderwerpen/water-ruimte/ecologie/ecologische-verbindingszone-noordzeekanaal/>